

***Tajeża jednostronna* *Goodyera repens* (L.) R.Br.
– nowy przedstawiciel storczykowatych *Orchidaceae*
w Pienińskim Parku Narodowym**

Goodyera repens – a new representative of the family *Orchidaceae*
in the Pieniny National Park

GRZEGORZ VONČINA

*Pieniński Park Narodowy, ul. Jagiellońska 107B, 34-450 Krościenko n/D,
e-mail: gvoncina@poczta.onet.pl*

Abstract. The author presents information about the occurrence of *Goodyera repens* – a new representative of the Orchids family for the flora of the Pieniny National Park. This species was found growing in the Pieniny National Park for the first time in 2007. It was recorded in the fir forest, where it occupies an area of a few square metres. The plant grows in 11 clumps, but a very small proportion of the rosettes produce flowers.

Key words: *Orchidaceae*, protected plants, Pieniny Mts., Carpathians

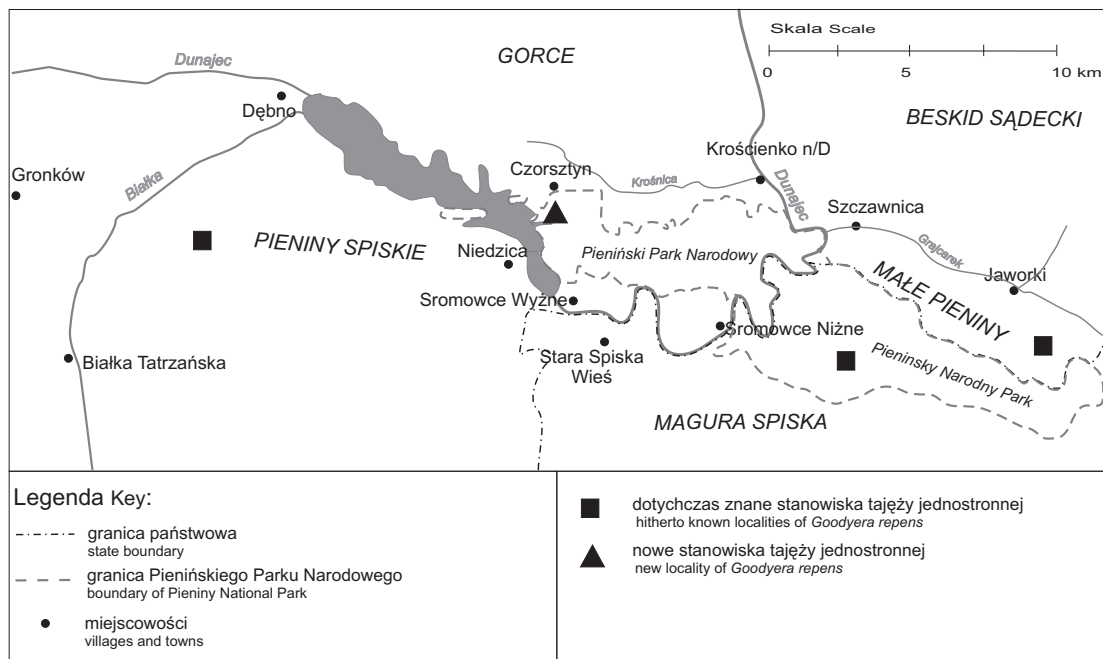
WSTĘP

Tajeżę jednostronną *Goodyera repens* stwierdzono w Polsce na licznych stanowiskach, lecz niektórzy autorzy przy opracowaniu lokalnej flory, zwracali uwagę na ustępowanie gatunku (Kotońska 1991; Żukowski, Jackowiak 1995; Bernacki 1999; Szelağ 2000). Ogólną ocenę spadku liczby stanowisk na polskim niżu podał Rutkowski (2004), a skalę zmian w całym kraju ocenił Zarzycki i in. (2002). Zauważalna tendencja stała się więc powodem wpisania taksonu na Czerwoną Listę (Zarzycki, Szelağ 2006) i nadania mu statusu gatunku silnie zagrożonego wymarciem (E) na izolowanych stanowiskach, położonych poza głównym obszarem występowania. Dodatkowo, podobnie jak pozostałe gatunki rodziny storczykowatych, tajeża jednostronna została objęta prawną ochroną

gatunkową rozporządzeniem Ministra Środowiska z 2004 roku.

Tajeża jednostronna jest gatunkiem występującym na półkuli północnej w Eurazji i Ameryce Północnej (Piękoś-Mirkowa, Mirek 2003). Z terenu Polski notowania pochodzą głównie z północnej części kraju, znacznie mniej danych opublikowano ze środkowej części polskiego niżu i z rozproszonych stanowisk w pasie wyżyn. W polskich górach tajeżę jednostronną stwierdzano zarówno w Sudetach jak i Karpatach, gdzie występuje do regła górnego (Piękoś-Mirkowa, Mirek 2003; Witkowska-Żuk 2008).

W Pieninach, jak dotąd, gatunek był notowany z obszaru Pienin Spiskich z okolicy Dursztyna (Grodzińska 1976) oraz z Małych Pienin, z doliny potoku Skalskiego i z Aksamitki na Słowacji (Zarzycki 1981) (Ryc. 1). Na obszarze Pienińskiego Parku Narodowego roślina nie była

Ryc. 1. Rozmieszczenie tajęży jednostronnej *Goodyera repens* w Pieninach.
Distribution of *Goodyera repens* in the Pieniny Mts.

dotychczas obserwowana. Najnowsza monografia flory słowackich Pienin nie wzbogaciła dotychczasowej listy stanowisk (Benčat'ová 2001), przytaczając jedynie wcześniejszą wzmiankę Zarzyckiego (1981).

Tajęża jednostronna jest gatunkiem charakterystycznym dla acydofilnych borów z klasy *Vaccinio-Piceetea*. W górach występuje w jędrach i rzadziej w borze świerkowym, a na niżu rośnie w borach sosnowych (Matuszkiewicz 2001; Zarzycki i in. 2002; Piękoś-Mirkowa, Mirek 2003).

OPIS GATUNKU

Goodyera repens jest storczykiem dorastającym do 30 cm wysokości, tworzącym zwarte kępy rozetek liściowych, o pełzającym kłączu. Zimotrwałe liście rozetkowe posiadają oskrzydłony ogonek liściowy, mają kształt lancetowato-jajowaty, są skórzaste, ostro zakończone i często posiadają sieć jasnych żyłek (Fot. 1). Listki łodygowe są mniejsze, przylegające do łodygi. Kwiatostan tajęży jednostronnej jest wydłużony,

kłosokształtny i złożony z drobnych, białych, pachnących kwiatków, osadzonych na skręconych szypułkach w kątach jajowato-lancetowanych przysadek. Płatki kwiatów są stulone z wyjątkiem dwóch bocznych działek, które są nieznacznie rozchylone, wewnątrz gardzieli kwiaty mają pomarańczową plamkę. Charakterystyczna dla roślin storczykowatych warzka nie posiada ostrogi, a w nasadzie jest workowato rozdęta; pozostałe działki okwiatu są równowąskie lub jajowato-lancetowate i z zewnątrz obficie ogroczolone. Zalążnia nie jest skręcona, walcowata i omszona (Fot. 2). Owocem jest brązowa rozdęta torebka (Szlachetko, Skakuj 1996; Piękoś-Mirkowa, Mirek 2003; Witkowska-Żuk 2008).

OPIS STANOWISKA I STANU POPULACJI

Nowo odkryte stanowisko tajęży jednostronnej znajduje się w rejonie Czorsztyń, w dolnej części lasu o lokalnej nazwie Dolinki, na wysokości 550 m n.p.m., na stoku o ekspozycji SSW. Rośliny tworzą 11 niewielkich kęp o rozmiarach od 0,1 do 1,0 m², między którymi znajdują się

Fot. 1. Rozetka liściowa tajeży jednostronnej. (Fot. G. Vončina)

The rosette of leaves of *Goodyera repens*. (Phot. G. Vončina)

Fot. 2. Kwiat tajeży jednostronnej. (Fot. G. Vončina)
The flower of *Goodyera repens*. (Phot. G. Vončina)

pojedyncze rozetki. Wszystkie kępy występują w dwóch blisko położonych skupiskach zajmując w sumie powierzchnię około 3 arów.

Z analizy składu florystycznego wynika, że tajeża jednostronna występuje w jedlinie karpaczkiej *Dentario glandulosae-Fagetum abietetosum*. Poniżej przedstawiono zdjęcie fitosocjologiczne wykonane na opisywanym stanowisku¹.

Data wykonania zdjęcia: 20.05.2010; pow. zdjęcia: 100 m²; warstwa drzew (A): *Abies alba* 5; warstwa krzewów i podrostu (B): *Abies alba* 1, *Corylus avellana* 2, *Lonicera nigra* 2, *Lonicera xylosteum* 1, *Picea abies* 2, *Sorbus aucuparia* 1; warstwa roślin zielnych i nalotu (C): *Abies alba* (siewki) +, *Acer pseudoplatanus* (siewki) R, *Anemone nemorosa* +, *Cardamine trifolia* +, *Carex digitata* +, *Corylus avellana* +, *Dentaria glandulosa* +, *Dryopteris carthusiana* 1, *Dryopteris dilatata* +, *Dryopteris filix-mas* +, *Galeobdolon luteum* R, *Goodyera repens* 1, *Hieracium murorum* +, *Luzula pilosa* +, *Maianthemum bifolium* 2, *Oxalis acetosella* 1, *Picea abies* +, *Polygonatum verticillatum* R, *Prenanthes purpurea* +, *Rubus hirtus* 1, *Senecio ovatus* +, *Solidago virgaurea* 1, *Sorbus aucuparia* 1, *Valeriana tripteris* +, *Veronica officinalis* +; warstwa mszaków (D): *Trichum undulatum* +, *Dicranum scoparium* +, *Eurhynchium angustirete* 3, *Hylocomiadelpus* (= *Rhytidiadelphus*) *triquetrus* +, *Hylocomium splendens* +, *Plagiochila asplenioides* 1, *Plagiomnium affine* 2, *Pleurozium schreberi* +, *Polytrichastrum formosum* 2, *Thuidium tamariscinum* 1.

Podczas pierwszej obserwacji gatunku w 2007 r. zanotowano zaledwie kilka kwiatostanów, których kwiaty nie rozwinęły się. Dopiero w 2008 oraz 2010 r. ponownie zaobserwowano kwitnienie, podczas którego zanotowano po 20 kwiatostanów. W 2009 r. nie stwierdzono żadnych kwitnących osobników.

UWAGI KOŃCOWE

Opisywane stanowisko tajeży jednostronnej jest pierwszym doniesieniem o tym gatunku z terenu Pienińskiego Parku Narodowego. Potencjalnych siedlisk w granicach Parku nie ma zbyt wiele, pomimo iż w jego zachodniej części

opisano kilkanaście płatów borowych (Różański, Holeksa 2004).

Stanowisko znajduje się w obszarze, gdzie aktualnie nie prowadzi się żadnych prac leśnych, zatem znajduje się poza strefą wpływu niekorzystnych czynników, które mogłyby zagrażać istniejącym płatom. Korzystna sytuacja, poza strefą działalności człowieka, zwiększa zatem szansę przetrwania gatunku na stanowisku. Daje również możliwość obserwacji ewentualnych zmian populacji w warunkach naturalnych jedliny karpaczkowej.

PIŚMIENNICTWO

- Benčaťová B. 2001. Cievnaté rastliny Pienin. — Arbora Publishers, 177 s.
- Bernacki L. 1999. Storzcyki zachodniej części polskich Beskidów. — Colgraf-Press, Wydawnictwo-Poligrafia-Reklama, Poznań, 115 s.
- Grodzińska K. 1976. Rośliny naczyniowe Skalic Nowotarskich i Spiskich (Pieniński Pas Skałkowy). — Fragmenta Floristica et Geobotanica, **22**(1–2): 43–127.
- Kotońska B. 1991. Rośliny naczyniowe Beskidu Małego (polskie Karpaty Zachodnie). — Zeszyty Naukowe UJ. Prace Botaniczne, **23**: 1–199.
- Matuszkiewicz W. 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. [W:] J.B. Faliński (red.), Vademecum Geobotanicum. 3. — Wydawnictwo Naukowe PWN, 537 s.
- Mirek Z., Piękoś-Mirkowa H., Zając A., Zając M. 2002. Flowering plants and pteridophytes of Poland. A checklist. [W:] Z. Mirek (red.), Biodiversity of Poland, vol. 1. — W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 442 s.
- Ochyra R., Stebel A. 2008. *Hylocomiadelpus* (*Hylocomiaceae*), a new genus of pleurocarpous mosses. [W:] A. Stebel, R. Ochyra (red.), Bryophytes of the Polish Carpathians. — Sorus, Poznań, ss. 303–308.
- Ochyra R., Żarnowiec J., Bednarek-Ochyra H. 2003. Census catalogue of Polish mosses. [W:] Z. Mirek (red.), Biodiversity of Poland, vol. 3. — W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 372 s.
- Piękoś-Mirkowa H., Mirek Z. 2003. Flora Polski. Atlas roślin chronionych. — Multico Oficyna Wydawnicza, Warszawa, ss. 292–293.
- Różański W., Holeksa J. 2004. Acydofilne lasy Pienińskiego Parku Narodowego. — Studia Naturae, **49**: 131–152.
- Rutkowski L. 2004. Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski niżowej. — Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 814 s.

¹ Nazwy roślin naczyniowych podano za Mirkiem i in. (2002), nazwy mchów – za Ochyra i in. (2003) oraz Ochyra, Steblem (2008), a nazwy wątrobowców – za Szwejkowskim (2008).

- Szeląg Z. 2000. Rośliny naczyniowe Masywu Śnieżnika i Gór Bialskich. — *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica*, Suppl., **3**: 3–255.
- Szlachetko D.L., Skakuj M. 1996. *Storczyki Polski*. — Wydawnictwo Sorus, Poznań, ss. 209–213.
- Szweykowski J. 2006. An annotated checklist of Polish liverworts and hornworts. [W:] Z. Mirek (red.), *Biodiversity of Poland*, vol. 4. — W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 114 s.
- Witkowska-Żuk L. 2008. *Flora Polski. Atlas roślinności lasów*. — Multico Oficyna Wydawnicza, Warszawa, ss. 592.
- Zarzycki K. 1981. *Rośliny naczyniowe Pienin. Rozmieszczenie i warunki występowania*. — Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Kraków, 259 s.
- Zarzycki K., Szeląg Z. 2006. Red list of the vascular plants in Poland. [W:] Z. Mirek, K. Zarzycki, W. Wojewoda, Z. Szeląg (red.). *Red list of plants and fungi in Poland*. — W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, ss. 9–20.
- Zarzycki K., Trzcńska-Tacik H., Różański W., Szeląg Z., Wołek J., Korzeniak U. 2002. Ecological indicator values of vascular plants of Poland. [W:] Z. Mirek (red.), *Biodiversity of Poland*, vol. 2. — W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków, 183 s.
- Żukowski W., Jackowiak B. 1995. Lista roślin naczyniowych ginących i zagrożonych na Pomorzu Zachodnim i w Wielkopolsce. [W:] W. Żukowski, B. Jackowiak (red.), *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*. — *Prace Zakładu Taksonomii Roślin UAM w Poznaniu*, **3**: 9–92.